

Олійник В'ячеслав,
*доктор філософії, начальник науково-дослідного відділу воєнно-психологічних досліджень, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України*

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ У РАЙОНАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Психологічна допомога військовослужбовцям є важливою складовою психологічного супроводу виконання особовим складом військових частин та підрозділів завдань за призначенням. У районах ведення бойових дій, комплексного впливу стрес-факторів бойової обстановки необхідність організації надання своєчасної і фахової психологічної допомоги постраждалим з метою відновлення порушених їх психічних функцій і профілактики подальшого розвитку психічних порушень, в т. ч. ПТСР, набуває особливої актуальності.

Метою нашого дослідження було визначити якісно-кількісні параметри надання психологічної допомоги військовослужбовцям в ході виконання ними завдань за призначенням.

Дослідження проводилося у березні 2026 року у з'єднаннях та військових частинах видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України (Сухопутні війська, Повітряні Сили, Десантно-штурмові війська, Сили логістики), а також ВВНЗ (Національний університет оборони України).

В опитуванні взяли участь 442 особи офіцерського і сержантського (старшинського) складу, які безпосередньо відповідають за організацію та реалізацію заходів психологічної підтримки персоналу, зокрема психологічної допомоги. Серед опитаних осіб чоловічої статі – 437 (98,9%), жіночої статі – 5 (1,1%). За категоріями: офіцерський склад – 92,1% (з них старший офіцерський склад – 283 (69,5%), молодший офіцерський склад – 124 (30,5%), сержантський і старшинський склад – 23 (5,2%), не зазначили військове звання – 12 (2,7%).

Серед решти запитань опитуваним було запропоновано відповісти на запитання щодо окремих аспектів надання психологічної допомоги, а саме «Який вид психологічної допомоги надавався військовослужбовцям, які мали прояви гострої реакції на стрес (ГРС)?» з можливістю обрати кілька варіантів відповідей або запропонувати свій варіант (інше).

За результатами аналізу встановлено, що 66,5% опитаних повідомили про наявність фактів надання психологічної допомоги військовослужбовцям з ознаками ГРС. Це також опосередковано може свідчити про достатню поширеність серед військовослужбовців різних форм психологічної травматизації в районах ведення бойових дій.

Серед видів психологічної допомоги найпоширенішим є взаємодопомога (допомога від побратима, командира) – 72,6% випадків, допомога фахівця психічного здоров'я (психолога, капелана). У пунктах психологічної допомоги – 57,4%, направлення на лікування до медичного закладу (установи) – 47,3 %, допомога медичного працівника у медичному пункті військової частини – 41,2 %, також 24,3 % зазначили, що робота із проявами гострої реакції на стрес здійснюється у формі самопомоги. Водночас 13 респондентів (4,4 %)

зазначили, що психологічна допомога військовослужбовцям, які її потребували, не надавалася взагалі. Також 8 (2,7 %) опитаних указали в підпункті варіанту відповіді «Інше», що гострих реакцій на стрес у військовослужбовців вони не спостерігали, тому й потреби в наданні психологічної допомоги не було (рис. 1).

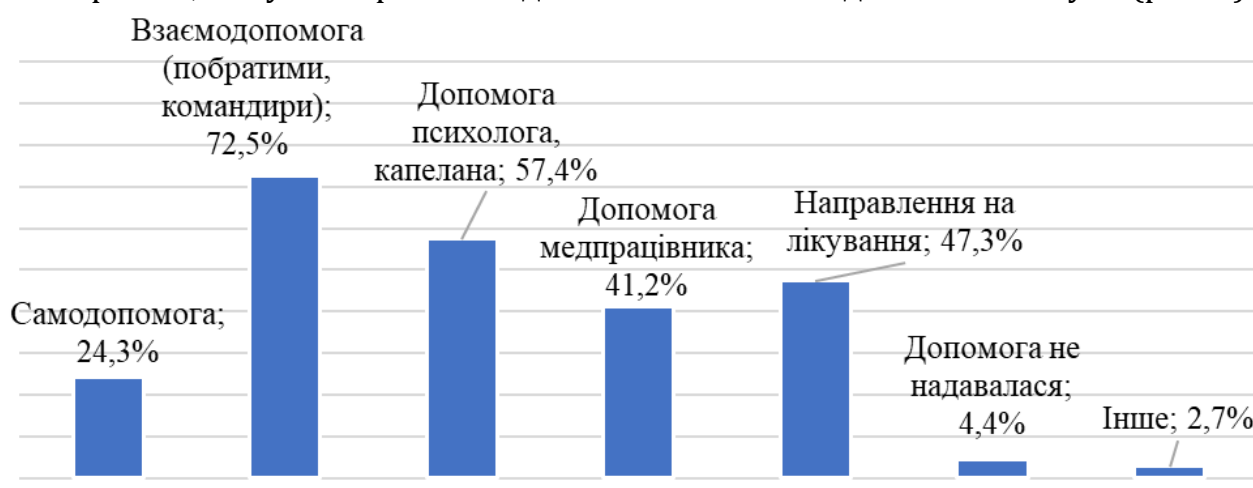

Рис. 1. Види психологічної допомоги

Заявлений достатньо високий рівень залученості медичних працівників до надання психологічної допомоги військовослужбовцям (41,2% випадків) з подальшим направленням їх на лікування (47,3%), на нашу думку, може мати декілька причин – відсутність належної кількості підготовлених фахівців в структурах психологічної підтримки персоналу; низький рівень підготовки військовослужбовців з питань надання психологічної само- і взаємодопомоги; несвоечасність надання першої психологічної допомоги в перші години після прояву ГРС або її низька ефективність. Це питання потребує проведення подальших наукових досліджень.

Щодо кількості видів психологічної допомоги військовослужбовцям з ознаками психологічної травматизації, які використовуються під час її надання у військових частинах (підрозділах), 28,9% опитаних заявили про один вид психологічної допомоги, 27,2% – вказали два види, 18% – три види, 15,3% – чотири, а 10,2% – п'ять видів психологічної допомоги. 1 особа (0,3%) зазначили усі шість видів допомоги.

Отже, психологічна допомога військовослужбовцям, які її потребують внаслідок бойової психологічної травматизації, надається у двох третинах військових частин (підрозділів) шляхом застосування переважно одного-двох її видів. Найбільш поширеними видами психологічної допомоги є взаємодопомога та фахова допомога (психолог, капелан, медпрацівник).

На підставі аналізу отриманих результатів та з метою профілактики психогенних втрат серед особового складу, збереження життя і здоров'я військовослужбовців нами запропоновано:

забезпечити надання психологічної допомоги, підтримки і супроводу військовослужбовців офіцерами-психологами, які мають відповідний рівень освіти (підготовки), спрямованих на підтримку високого рівня бойової

активності військовослужбовців, адже, як засвідчують бойовий досвід та результати опитування, деякі з них нездатні подолати надмірні психічні навантаження та потребують фахової допомоги;

заняття з психологічної підготовки особового складу проводити у формі тренінгів, спрямованих на розвиток високого рівня психологічної стійкості до різноманітних стресорів бойової обстановки, а також когнітивних спроможностей; формування психологічної готовності до труднощів та кризових ситуацій (включаючи перебування у вимушеній ізоляції (полоні), здатності протистояти різним формам впливу й маніпуляцій з боку ворога; усунення деструктивного впливу стресорів; запобігання виникненню і розвитку негативних індивідуальних та групових психічних явищ; відновлення, розвиток й збереження психологічного потенціалу особистості тощо.

Список використаних джерел:

1. Психологічні аспекти виконання військовослужбовцями Збройних Сил України завдань за призначенням: збірник наукових праць / за заг. ред. генерал-майора В. Клочкова. Київ: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 337 с.
URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/08/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%9F%D1%81%D1%85%D0%9F-%D1%83-%D0%97%D0%A1%D0%A3.pdf>

2. Уніфікований клінічний протокол первинної та спеціалізованої медичної допомоги (Гостра реакція на стрес. Посттравматичний стресовий розлад. Порушення адаптації), затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 липня 2024 року № 1265.

3. Чабан О. С., Хаустова О. О., Омелянович В. Ю. Психічні розлади воєнного часу: монографія. Київ: Видавничий дім «Медкнига», 2023. 232 с.